

Obsah:

Dopis papeže Františka u příležitosti generální kapituly řádu karmelitánů	1
„Nádhera Karmelu“ - Eliáš, Maria v karmelitánské spiritualitě <i>P. Norbert Žuška, O.Carm.</i>	4
K čemu že ti laici jsou? <i>Martina Vintrová</i>	11
Mešní pobožnosti jako inspirace k větší soustředěnosti při mši (1. část) <i>P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.</i>	14

Dopis papeže Františka generálnímu převorovi Řádu bratří Blahoslavené Panny Marie Karmelské u příležitosti generální kapituly

Nejdůstojnějšímu otci Fernandovi Millánu Romeralovi,
generálnímu převorovi Řádu bratří Panny Marie Karmelské.

Obracím se k vám, drazí bratři Řádu Panny Marie Karmelské, kteří v tomto měsíci září slavíte generální kapitulu. Rád bych vám v tomto čase milosti a obnovy, ve kterém jste voláni, abyste rozlišovali poslání slavného karmelitánského řádu, nabídl slova povzbuzení a naděje. Starobylé charisma Karmelu bylo po osm století darem pro celou církev a i dnes svým osobitým vkladem nadále přispívá k budování Kristova těla a ukazuje Kristovu zářící a svatou tvář. Kontemplativní počátky vašeho společenství prýští ze země, v níž se věčná Boží láska zjevila v Ježíši Kristu, ve Slově, které se stalo tělem. Když uvažujete o svém poslání karmelitánů dnešní doby, doporučuji vám, abyste se zamysleli nad třemi prvky, které vás mohou vést k plnému uskutečňování vašeho povolání, jímž je výstup na horu dokonalosti. Jsou jimi poslušnost vůči Kristu, modlitba a poslání.

Poslušnost

Posláním církve je nést Ježíše Krista světu. Proto jako naše Matka a Učitelka pobízí každého z nás, abychom se k němu přiblížili.

V karmelitánské liturgii svátku Panny Marie Karmelské kontemplujeme Pannu Marii jako tu, která stála „u Ježíšova kříže“. To je také místo, kde se nachází církev: nablízku Kristu. A je to také místo každého věrného člena karmelitánského řádu. Vaše Řehole začíná napomenutím, aby bratři žili „v poslušnosti

vůči Ježíši Kristu“, aby ho následovali a sloužili mu s čistým a nerozděleným srdcem. Tento úzký vztah ke Kristu se uskutečňuje v samotě, v bratrském společenství a v poslání. „Základní volba života, který je konkrétně a radikálně věnován následování Krista,“¹ činí z vašeho bytí pouť, která vás - v lásce - přetváří. Druhý vatikánský koncil znovu připomenul úlohu kontemplance v našem životním putování: církve svou povahou „je totiž zároveň lidská i božská, viditelná a přítom vybavená neviditelnými hodnotami, je horlivě činná i oddaná kontemplaci, je přítomna ve světě, a přece jím jen prochází.“² Dávni poustevníci z hory Karmel si toto svaté místo uchovali v paměti, a i když ho museli opustit a žít daleko od něj, stále upírali své oči a své srdce na Boží slávu. Když budete přemítat o počátcích svého společenství a o své historii a budete kontemplantovat velký zástup těch, kdo v průběhu staletí žili karmelitánské charisma, znovu objevíte také své současné povolání být proroky naděje. A právě touto nadějí budete obnoveni. Často to, co se zdá být nové, je něco velmi starého, viděné v novém světle.

Srdce karmelitánského poslání se tehdy nacházelo a nachází se i teď - ve vaší Řeholi. V rámci přípravy na osmisté výročí smrti jeruzalémského patriarchy Alberta v r. 1214 (který vám Řeholi sepsal) si připomenete, že on formuloval „životní cestu“, prostor, který vám umožňuje žít spiritualitu zcela zaměřenou na Krista. Sv. Albert vytyčil vnější i vnitřní prvky, fyzickou ekologii prostoru a duchovní zbroj potřebnou k tomu, aby řád mohl náležitě odpovědět na své povolání a účinně naplnit poslání sobě vlastní.

Ve světě, který často Kristu nerozumí a fakticky ho odmítá, jste vy pobídnuti k tomu, abyste se ke Kristu přiblížili a stále bytostněji k němu lnuli. To vás neustále povolává Krista následovat a být Mu stále podobnějšími. To je v našem tak dezorientovaném světě životně důležité, protože „když zhasne plamen víry, všechna ostatní světla ztratí svůj jas.“³ Kristus je přítomný ve vašem společenství, ve vaší společné liturgii a ve službě, jež je vám svěřena: obnovte poslušnost vůči Němu ve všem, co prožíváte!

Modlitba

Svatý otec Benedikt XVI. vám před vaší generální kapitulou v r. 2007 připomněl, že „vnitřní pouť víry k Bohu začíná v modlitbě“, a v Castel Gandolfo v srpnu 2010 vám řekl: „Vy jste ti, kdo nás učí se modlit.“ Sami sebe definujete jako kontemplantivní společenství uprostřed lidí.⁴ Opravdu, je-li jisté, že jste povoláni žít na výšinách Karmelu, je právě tak jisté, že jste povoláni vydávat svědectví uprostřed lidí. Modlitba je „královskou cestou“, která nám otvírá hlubiny tajemství Boha, Jednoho v Trojici, ale je také závaznou cestičkou, vinoucí se uprostřed Božího lidu na jeho putování světem do zaslíbené země.

1 Ratio Institutionis Vitae Carmelitanae, Řím 2000, čl. 8.

2 Sacrosanctum Concilium, čl. 2.

3 Lumen fidei, 4.

4 Srov. Stanovy řádu, čl. 14-24.

Jedna z nejkrásnějších cest, jimiž lze vstoupit do modlitby, vede skrze Boží slovo. *Lectio divina* uvádí do přímého rozhovoru s Pánem a otvírá poklady moudrosti. Důvěrné přátelství s Tím, který nás miluje, nám dává schopnost vidět Božíma očima, mluvit v srdci s jeho Slovem, uchovávat krásu této zkušenosti a dělit se o ni s těmi, kdo hladovějí po věčnosti.

Návrat k jednoduchosti života, zaměřeného na evangelium, je výzvou k obnově církve jako společenství víry, které vždy nachází nové cesty evangelizace v neustále se měnícím světě. Karmelitánští světci byli velkými kazateli a učiteli modlitby. A toto se znovu vyžaduje od Karmelu 21. století. V průběhu celé vaší historie velikáni Karmelu neustále volali po návratu k vašim kontemplantivním kořenům, ke vždy plodným kořenům modlitby. Zde je srdce vašeho svědectví: žít, pěstovat a předávat „kontemplantivnost“ řádu. Rád bych, aby se každý z vás sám sebe zeptal: jak vypadá můj kontemplantivní život? Kolik času během dne věnuji modlitbě a těm, kdo nás kontemplaci učí? Definujete se jako kontemplantivní uprostřed lidí. Vskutku je to pravda, že jste kontemplantivní? Karmelitán bez tohoto kontemplantivního života je mrtvola! Dnes, snad mnohem více než dříve, je velmi snadné nechat se rozptýlit starostmi a problémy tohoto světa a nechat se strhnout falešnými modlami. Náš svět je mnoha způsoby roztříštěn: kontemplantivní člověk se však navrací k jednotě a představuje mocné volání zpět k jednotě. Nyní více než kdy jindy je čas znovuobjevit skrze modlitbu vnitřní cestu lásky a prostřednictvím svědectví kontemplance, prostřednictvím kázání a prostřednictvím misie nabídnout dnešním lidem ne neužitečná zkratkovitá řešení, ale onu moudrost, jež vyvěrá z rozjímání „dnem i nocí o zákonu Páně“⁵ Božího slova, které vždy vede pod slavný Kristův kříž. A ke kontemplaci se pojí přísnost života, která není nějakým pouze sekundárním prvkem vašeho života a vašeho svědectví. Velmi silné pokušení upadnout do duchovní světskosti se týká i vás. Duch světa je nepřitelem života modlitby, na to nikdy nezapomínejte! Vybízím vás k přísnějšímu a kajičnějšímu životu podle vaší nejautentičtější tradice, k životu vzdálenému každé světskosti, vzdálenému světským kritériím.

Poslání

Drazí bratři karmelitáni, máte stejné poslání jako Ježíš. Všechna plánování a diskuse by byly k ničemu, kdyby kapitula neuskutečnila především cestu pravé obnovy. Karmelitánská rodina prožila nádherný rozkvět na celém světě, plod - z daru Božího - misionářského úsilí v minulosti. Dnes občas poslání (těm, kdo je naplňují) přináší obtížné výzvy, protože zvěst evangelia není vždy přijímána a někdy je dokonce odmítána s použitím násilí. Nesmíme nikdy zapomínat, ani když jsme vrženi do kalných a neznámých vod, že Ten, kdo nás k tomuto poslání volá, nám také dá odvahu a sílu ho uskutečnit. Slavte tedy kapitolu s nadějí, která nikdy neumírá, s velkodušnou obětavostí při novém osvojování si kontemplantivního života a evangelní prostoty a přísnosti.

5 Řehole, čl. 10 dle Ž 1,2.

V (jedné) homilii na náměstí sv. Petra jsem poutníkům řekl: „Každý křesťan a každá komunita je misionářská v té míře, v jaké nese a žije evangelium a dosvědčuje Boží lásku ke všem, zvláště k těm, kteří prožívají těžkosti. Buďte misionáři Boží lásky a něhy! Buďte misionáři milosrdenství Boha, který nám stále odpouští, stále nás očekává a tolik nás miluje!“⁶ Svědectví Karmelu v minulosti je svědectví hluboké duchovní tradice, která vyrostla v jednu z velkých škol modlitby. A ono také vzbudilo odvahu mužů a žen, kteří čelili (různému) nebezpečí nebo dokonce smrti. Připomeňme jen dva velké mučedníky ze současné doby: sv. Terezii Benediktu od Kříže a bl. Tita Brandsmu. Ale zeptám se vás tedy: je dnes - mezi vámi - živá ona houževnatost, odvaha těchto svatých?

Draží bratři karmelitáni, svědectví vaší lásky a vaší naděje, vycházející z hlubokého přátelství s živým Bohem, může zavát jako „jemný vánek“, který obnovuje a naplňuje novou silou vaše poslání v církvi v dnešním světě. K tomu jste byli povoláni. Váš obřad profese vám vkládá do úst tato slova: „Zasvěcuji se Bohu..., abych milostí Ducha svatého a s pomocí Panny Marie dospěl ve službě Bohu a církvi k dokonalé lásce.“

Ať Panna Maria, Matka a Královna Karmelu, provází vaše kroky a učiní plodnou vaši každodenní pouť k Boží Hoře. Vyprošuji hojné dary Ducha svatého pro všechny členy karmelitánské rodiny a zvláště pro vás, členy kapituly, a všem Vám ze srdce uděluji své zvláštní apoštolské pozhřebání.

Franciscus
Ve Vatikánu, 22. srpna 2013

Z italštiny přeložila Martina Vintrová

„Nádhera Karmelu“ – Eliáš, Maria v karmelitánské spiritualitě

P. Norbert Žuška, O.Carm.

Pro název této přednášky jsem sáhl po citátu z knihy proroka Izaiáše, v němž prorok mluví o poušti, která se díky Hospodinovu zásahu „rozveselí“ a bude jí dána „nádhera Karmelu“.⁷ Proměna pouště zde rozhodně není proměnou „z vlastních zdrojů“, ale proměnou „z milosti“ a „nádhera Karmelu“ představuje svým způsobem odlesk Hospodinovy slávy, Hospodinovy nádhery. Já sám věřím v tuto „nádheru Karmelu“, tedy v krásu karmelitánské spirituality, protože mne samotného kdysi okouzila a i po létech života v řádu mne stále

6 Homilie 5. května 2013.

7 Srov. Iz 35,2.

přitahuje a sytí. Přitom bezpochyby platí, že dokáží žít jen z nepatrného zlomku jejího bohatství, a nejspíš to platí i o společenství Karmelu jako celku. Když jsem se zamýšlel nad tím, jakou podívanou my karmelitáni skýtáme těm, kdo nás vidí zvenčí – a teď myslím nikoli na ty, kdo mají tendenci si nás idealizovat, ale na ty, kdo se na nás snaží pohlížet objektivně i zdravě kriticky –, vybavilo se mi proroctví Bileámo z 24. kapitoly Čtvrté knihy Mojžíšovy. Moabský král Balák si ze strachu před Izraelity, táhnoucími do zaslíbené země, nechal povolát věštky Bileáma, aby tábor Izraelitů proklel.

Zkuste si představit putující či tábořící dav, který (dosud) nemá svou vlastní zemi! Navzdory zprávám o jeho vítězstvích nad okolními králi, jaký asi skýtal pohled moabskému králi? Možná si Balák pro sebe říkal: „Je to horda, kterou je třeba proklít, a zastavit tak její řádění. Už když se na ně podívám, derou se mi na rty slova kletby. Určitě nebude těžké je prokletím zbavit síly, zvláště pro profesionálního věštky, kterým Bileám bezesporu je.“

A jak to dopadlo? Prorok Bileám pod mocí Božího slova a vidění „upadl do vytržení, má odkryté oči“ a říká: „Jak skvělé jsou tvé stany, Jáko, tvé přitbytky, Izraeli!“ Zdá se, že vidí krásu, kterou není vidět na první pohled; ve chvíli milosti vidí tak, jak se na lid dívá Hospodin sám; vidí to, co je Boží pravdou o Izraeli; vidí krásu Jakuba, která však není přístupná pouze přirozenému pohledu. Osobně jsem přesvědčen, že „nádhera Karmelu“ je ve světě a v církvi přítomná i dnes a že se nevztahuje jen na karmelitánskou spiritualitu jakoby odpreparovanou od konkrétních lidí; že tato krásu je přítomná v povolání a životě všech členů karmelitánské rodiny. Ne vždy je však vidět na první pohled, velmi často je zachytitelná spíše pohledem víry než přirozeným zrakem. Tato „nádhera“ je uložena do „hliněných nádob“,⁸ které ji svou neprůzračností v mnohém zastiňují a možná z ní svými trhlinami i leccos ztratí. Nicméně tato „nádhera“ je a zůstává odleskem autentické Boží slávy a krásy.

O spiritualitě Karmelu je třeba nejprve říci, že je především spiritualitou v nejhlubším slova smyslu křesťanskou, tedy spiritualitou podstatně zaměřenou na život v blízkosti Ježíši Kristu a na život naslouchání a poslušnosti jeho slovu.⁹ Už skutečnost, že Karmel vznikl ve Svaté zemi a že stavebními kameny a prvními členy nejprve poustevnické komunity, později společenství, byli – alespoň zčásti – poutníci do Svaté země, svědčí o kristologickém jádru naší spirituality. „Naši otcové“ byli lidmi, které to táhlo za Kristem, kteří toužili navštívit místa posvěcená Ježíšovým pozemským životem a kteří se nakonec rozhodli zůstat v jeho zemi, v jeho údělu a strávit zde zbytek svého života.

Karmel si zvolili proto, že toto místo bylo spojováno se životem a působením proroka Eliáše. Termín „hora Karmel“ se ovšem vytvořil až později jako duchovní symbol vyjadřující vystupování člověka ke stále dokonalejším sjednocení s Bohem. Původní poustevnická osada se nacházela v údolí Wadi ain es Siah, jednom z údolí, která rozvrásňují hřeben pohoří Karmel, v blízkosti pramene, který byl nazýván Eliášův pramen.

8 Srov. 2 Kor 4,7.

9 Srov. Řehole, čl. 2, 10, 19.

Důležitý rys osobnosti starozákonního proroka Eliáše, který přešel do spirituality Karmelu a byl v ní rozvinut, najdeme v První knize Královské.¹⁰ Jde o vůbec první Eliášova slova, která mu na stránkách Písma svatopisci vkládají do úst: „*Jakože živ je Hospodin, Bůh Izraele, v jehož jsem službách...*“ S těmito slovy vystupuje prorok před izraelským králem Achabem, aby autoritou živého Boha a služebnou poslušností vůči němu zaštitil své poslání a ohlásil období sucha jako trest za královu nevěrnost a následnou nevěrnost celého národa. Tato slova byla programem Eliášova života i působení a jejich obsah byl na prorokovi vidět. Když se později v Sareptě u Sidónu setkává s vdovou, k níž byl poslán, aby se o něj starala, a žádá ji o „*trochu vody, aby se napil*“, a o „*skývu chleba*“, odpověděla: „*Jakože živ je Hospodin, tvůj Bůh, nemám nic upečeno...*“¹¹

Karmelitány fascinovalo, že na Eliášovi bylo „vidět“, že jeho Bůh je Bůh živý. Cítili se dědici této spirituality, zvláště když se výrokem: „*Jakože živ je Hospodin zástupů, v jehož službách stojím,*“¹² zaštiťoval i bezprostřední nástupce Eliášův v jeho prorockém úřadu, Elizeus. Svobodným a kreativním zacházením s těmito slovy pak dospěli k „Eliášovu výroku“, který vyjadřoval zároveň i program jejich duchovního života a úsilí: „*Živý je Bůh, před jehož tvář stojím.*“ Život v Boží přítomnosti, v přítomnosti živého Boha, v naslouchání jeho slovu a „*jednání podle něho*“,¹³ patří k ústředním prvkům spirituality Karmelu.

Dalším Eliášovým slovem, které utváří karmelitánskou spiritualitu, je výrok: „*Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*“.¹⁴ Tato slo-

Socha proroka Eliáše v městě Muhraka ve Svaté zemi, kde se podle tradice odehrála Eliášova oběť (1 Král 18).
Foto: P. Jan M. Vianney, O.Carm.

10 1 Král 17,1.

11 1 Král 17,12.

12 2 Král 3, 14.

13 Srov. 1 Král 18,36; Řehole, čl. 19.

14 1 Král 19,10, Vulg.

va se dostala dokonce do našeho řádového znaku a přeložena znamenají: „*Horlivostí planu pro Hospodina, Boha zástupů.*“ Horlivost pro Boha, pro jeho království, pro jeho kult, zvláště v dobách, kdy lidé nerozlišují a klaní se je modlám, je dalším z ideálů života karmelitána.

Když jsem vstupoval do řádu, tento rys naší spirituality mne velmi přitahoval. Nikdy mne nepřitahovala průměrnost! Už před obrácením jsem nebyl „průměrným hříšníkem“, po obrácení pak rozhodně ne „průměrným křesťanem“ (nebo chcete-li křesťanem „rozumným“, který to se svou vírou nepřehání) a se vstupem na Karmel jsem v žádném případě nespojoval představu života „průměrného řeholníka“. Ale teprve před několika lety jsem si všiml zvláštního paradoxu: Eliáš tato slova pronáší na hoře Chorébu ve chvíli, kdy sice má za sebou velkolepý vítězný zápas s Baalovými a Ašéřinými proroky, při němž dal v sázku svůj život, a horlivost mu tedy určitě upřít nemůžeme. Nicméně v okamžiku, kdy pronáší tato slova, už má za sebou i útěk před královnou Jezábel. A ten se neuskutečnil „*podle Hospodinova slova*“,¹⁵ ale ze strachu; proto, „*aby si Eliáš zachránil život*“.¹⁶

Kromě toho je Eliášův výrok odpovědí na Hospodinovu otázku: „*Co tu děláš, Eliáš?*“ Hospodin jako by byl téměř překvapen, že svého proroka nachází někde, kam ho – minimálně prvoplánově – neposlal. Pravdivěji by měl Eliáš odpovědět: „*Velice jsem horlil pro Hospodina, Boha zástupů, ale teď jsem na útěku, protože mám strach z člověka, mám strach z královny a její pomsty.*“ Možná, že byl Eliáš tak navyklý pokládat se za člověka, který stále „*plane horlivostí*“, že ani nebyl schopen vidět, že pro tuto cestu na horu Choréb to neplatí. Chvilke pod trnitým keřem, kdy říká: „*Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové,*“¹⁷ tato chvíle už je čtyřicet dní minulostí, je zapomenutá nebo potlačena. Nyní má za sebou čtyřicetidenní heroický pochod v síle tajemného chleba, který mu přinesl anděl. A možná – aniž by zpochybnil božský zdroj vydatnosti tohoto pokrmu – žasne, kolik toho vydržel i on sám. Tyto meditace či spekulace si samozřejmě nekladou za cíl dobrat se toho, co prožíval biblický Eliáš. Jejich smyslem je pomoci nám ve světle Eliášova příběhu nahlédnout svůj vlastní život s Bohem a jeho úskalí. Nastavit zrcadlo našemu prožívání života z milosti, na kterém se tak ráda přiživí i samolibost. Také naše horlivost může existovat více v rovině našich přání než ve skutečnosti, nebo může být chybnou interpretací či zastíráním toho, že jednáme ze strachu a zbabělosti. V každém případě Hospodin Eliáše neodmítá, přijímá jej i s tím, jak je schopen či neschopen celou situaci vidět a interpretovat, nerozvádí s ním „*prorocký pracovní poměr*“ pro jeho slabost a selhání. Naopak, na hoře Chorébu mu dává novou zkušenost své přítomnosti „*ne ve větru*“, „*ne v zemětřesení*“, „*ne v ohni*“, ale „*v tichém jemném hlase*“.¹⁸ Způsobem, jak to umí jen Bůh, zakomponoval Eliášův strach i útěk do cesty jeho osobního růstu, aniž by přitom utrpělo pro-

15 Srov. 1 Král 18,36.

16 Srov. 1 Král 19,3.

17 1 Král 19,4.

18 Srov. 1 Král 19, 11n.

rocké poslání. Díky tomuto Hospodinovu pedagogickému umění mohla mít Eliášova cesta kontinuitu a být skutečně završena „výstupem“, nikoli už jen na vrchol hory (ať už Karmel nebo Choréb), ale „do nebe“, jak to čteme v Druhém knize Královské: „*Eliáš vystupoval ve víchru do nebe na ohnivém voze s ohnivými koňmi*“.¹⁹

O Boží přetvářející moc a jeho moudrou pedagogiku, které se projevují na těch, kdo se snaží v duchu Eliášově „žít před Boží Tvrzí“; o Boží horlivost pro nás, která předchází naši „horlivost pro Pána“ a bdí nad ní, aby byla po celý náš život opětovně rozněcována i korigována, se opírají i naděje současného Karmelu.

Jakou roli hraje v karmelitánské spiritualitě Panna Maria? Na tuto otázku by vám asi každý z bratří či sester odpověděl trochu jinak, podle toho, jakou roli sehrává Maria v jeho/jejím osobním životě. Nicméně při pohledu zpět do dějin – k počátkům řádu – zjišťujeme, že v době, kdy se „skupina poustevníků“ přebývajících u Eliášova pramene na hoře Karmel začíná proměňovat ve „společenství poustevníků“ a vyvstává potřeba mít jakýsi „duchovní střed“, zbudovali bratři uprostřed poustevy oratorium (modlitebnu), aby se v něm scházeli k dennímu slavení eucharistie, a zasvětili je Blahoslavené Panně Marii, takže se jim postupem času začalo říkat bratři Blahoslavené Marie z hory Karmel. Jejich volba jistě nebyla náhodná nebo namátková. Jeden z ústředních článků řehole jim ukládal „*žůstávat ve svých celách a dnem i nocí rozjímat o zákonu Páně*“ (čl. 10). Jinými slovy: formou jejich života „*v poslušnosti Ježíši Kristu*“ (čl. 2) a důležitým prostředkem posvěcování jim bylo setrvávání v přítomnosti Božího slova, meditování Božího slova. Lepší učitelku než Pannu Marii, o níž svědčí Písmo, že „*Boží slovo zachovávala v mysli a rozvažovala o něm*“,²⁰ si mohli vybrat jen stěží.

Kromě toho – zcela v duchu feudálního myšlení – chápali Marii jako Paní místa, na kterém žili a které jí zasvětili, jako Patronku (po vzoru lenního pána či patrona), jíž se zavazují (podobně jako vazalové) svou úctou, věrností a kultem. S tím, že ona naopak bude držet svou ochrannou ruku nad nimi. V konstitucích z roku 1324 nacházíme modlitbu k Bohu Otci, která Marii patronát chápe jako nástroj zprostředkování Boží ochrany: „*Ochraň, Pane, své služebníky v pokoji, a když budou věrni ochraně (patrocinii) Blahoslavené Panny Marie, vysvobod' je od všech nepřátel. Skrze Krista, našeho Pána. Amen.*“

Dále byla Maria bratřím vzorem čistoty a kontemplace, neboť jen ti, „*kdo mají čistá srdce, budou vidět Boha*“,²¹ byla pro ně Královnou a ozdobou Karmelu, Matkou, která svou láskou a péčí předchází naši odpověď úcty a lásky. Škapulíř se pro ně stal zvláštním znamením Mariiny ochrany a trvalou připomínkou křestního závazku „*svléci člověka starého a obléci se v Krista*“.²²

V současnosti se v prostředí Karmelu těší velkému zájmu titul Sestra, který nám Marii představuje způsobem zvlášť blízkým a sympatickým. Už záhy po

19 Srov. 2 Král 2,11.

20 Srov. Lk 2,19.

21 Srov. Mt 5,8.

22 Srov. Kol 3,9; Řím 13,14.

svém vzniku byli poustevníci na Karmelu nazýváni bratry Blahoslavené Marie z hory Karmel, ale skutečného významu nabyl tento titul až ve 20. století v souvislosti s Druhým vatikánským koncillem, když papež Pavel VI. při posledním zasedání třetí zasedací perrody 21. listopadu 1964 zdůraznil: „*Maria je nám velmi blízko. Je Adamovou dcerou jako my, a proto naši sestrou skrze pouto přirozenosti. Je samozřejmě tvorem, který však byl uchráněn dědičné viny s ohledem na zásluhy Vykupitele. K obdržným darům milosti připojila osobní ctnost bezvýhradné přikladné víry.*“

Obraz na čelní stěně kaple karmelitánského kláštera v irském Dublinu.
Foto: P. Serafím, O.Carm.

Maria je naší sestrou, je tvorem jako my a ve spolupráci s milostí dospěla k „*osobní ctnosti bezvýhradné a příkladné víry*.“ Z mnoha aspektů Mariiny víry bych chtěl zdůraznit jeden jediný: Mariino umění setrávat ve víře a očekávat, až se „*splní to, co jí bylo řečeno od Pána*“.²³ Je to umění nečinit násilí Božím slovu ani svou, vždy nutně krátkozrakou interpretací, ani naplněním či urychlováním naplnění zaslíbení vlastními silami. Mariina víra umožnila Božím slovu beze zbytku „*vykonat k čemu bylo posláno*“,²⁴ protože uměla čekat.

Uměla čekat s vírou a s důvěrou v Boží prozřetelnost, až se její (předmanželské) těhotenství ukáže i tělesně, až se narodí Boží a její Syn, byť v podmínkách odporujících lidské důstojnosti; uměla s vírou prožívat jeho skrytý život a čekat až dospěje, až začne své veřejné působení, až se na něj budou „*tlačit zástupy*“²⁵ a až se mu „*mnozí budou vzpírat*“;²⁶ až přijde „*jeho hodina*“,²⁷ která bude zároveň „*hodinou jeho nepřátel a vládou tmy*“;²⁸ s vírou vytrvala na Kalvárii až do Ježíšova „*je dokonáno*“;²⁹ s vírou přijala jeho vzkříšení a očekávala v modlitbě s učedníky „*až se splní Otcovo zaslíbení*“³⁰ a „*všichni budou naplněni Duchem svatým*“³¹; její víra byla součástí víry prvotní církve a s vírou očekávala až přijde „*její hodina*“, která ji uvede do „*příbýtků, které pro ni Syn u Otce připravil*“.³²

Setrávání ve víře a v očekávání je i součástí našeho křesťanského a duchovního života. Jde o čekání jako způsob prožívání nutné prodlevy mezi „*zaděláním kvasu*“ a stavem, kdy „*všechno bude prokvašeno*“;³³ čekání které umožňuje zrání – jehož výsledkem je zralý plod; jde o čekání aktivní, které může zahrnovat i „*útěk do Egypta*“;³⁴ abychom ochránili křehké bohatství, které nám bylo svěřeno. Jde o čekání, které není prázdným časem, protože každý jeho okamžik je naplněn přítomností Zaslubujícího;³⁵ jde o čekání

23 Srov. Lk 1,45.

24 Srov. Iz 55,11.

25 Srov. Mk 5,24.

26 Srov. Lk 2,34.

27 Srov. Jan 12,23.

28 Srov. Lk 22,53.

29 Srov. Jan 19,30.

30 Srov. Sk 1,4.

31 Srov. Sk 2,4.

32 Srov. Jan 14,2.

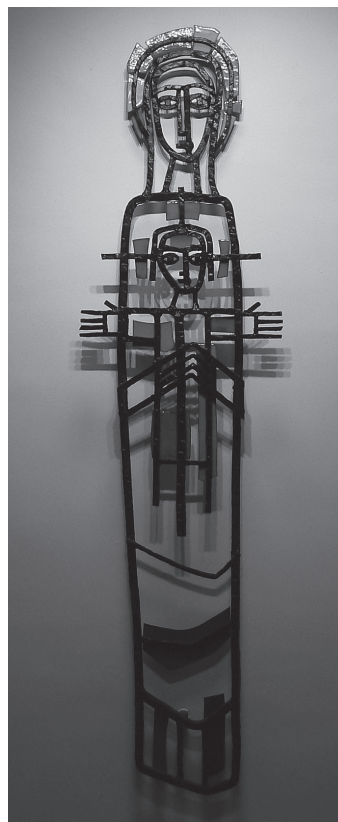
33 Srov. Mt 13,33.

34 Srov. Mt 2,13nn.

35 Srov. Mt 28,20.

Vypodobení
Panny Marie Karmelské
z karmelitánského kláštera
v irském Dublinu.

Foto: P. Serafim, O.Carm.

víry spojené s láskou, která se nezmocňuje, aby si své štěstí zjednala sama, ale která se nechává přetvářet a využit umění milovat od toho, který sám „*je Láska*“.³⁶

Maria praktikovala očekávání ve víře nejen za svého pozemského života, ona čeká doposud: až její syn bude „*kralovat na Jakubovým rodem navěky*“,³⁷ protože dosud mu nebylo „*podřízeno všechno*“;³⁸ čeká až „*ji budou blahoslavit všechna pokolení*“,³⁹ protože zatím se toto proroctví plně neuskutečnilo. Proto umění „*očekávat ve víře*“ může učit i své bratry a sestry všech dob – a nejen na Karmelu.

Maria je v nejvlastnějším slova smyslu „*nádhrou Karmelu*“, protože je neporušeným odleskem Boží slávy a Boží nádhery, ale – jak říká sv. Terezie z Lisieux: – „*kvůli jejím přednostem není třeba říkat, že zastíňuje slávu všech svatých, jako když při východu slunce blednou hvězdy. Můj Bože, jak je to podivné! Matka, která zastíní slávu svých dětí! Já si myslím pravý opak, věřím, že ještě více zvýší zář vyvolených*.“⁴⁰ Tak jako Mariina víra stojí ve službě naší víry, tak také Mariina sláva stojí ve službě našemu oslavení.

(Přednáška zazněla v Bratislavě 29. června 2012.)

K čemu že ti laici jsou?

Martina Vintrová

V posledních číslech časopisu Karmel se objevilo několik článků o laicích, apoštolátu laiků (to bylo ostatně i téma Mezinárodního kongresu karmelitánských laiků v roce 2011). Toto téma a eklesiologie Druhého vatikánského koncilu jsou pro mě již dlouho podnětem k přemýšlení a modlitbě. Zdá se mi, že velký potenciál, skrytý v křesťanech, ještě čeká na své plné uplatnění. Anebo tam, kde se projevuje, není doceněn. Možná proto, že v poslání laiků většinou nejde o efekt, ale o skutečnou tvrdou práci, kterou společnost povětšinou neocenuje, nebo rozhodně ne na první pohled.

„Vlastní a zvláštní vlastnost laiků je jejich světský ráz. (...) Z vlastního povolání laiků vyplývá úkol hledat Boží království tím, že se zabývají časnými věcmi a upravují je podle Boha. Žijí ve světě, to znamená ve všech světských povoláních a činnostech a v běžných podmínkách rodinného a společenského života,

36 Srov. 1 Jan 4,16.

37 Srov. Lk 1,33.

38 Srov. 1 Kor 15,28.

39 Srov. Lk 1,48.

40 Terezie z Lisieux, *Vstupují do života*. Kostelní Vydří 2007, str. 112.

z nichž je jejich existence takřka utkána. Tam je volá Bůh k tomu, aby plnili sobě vlastní úkoly v duchu evangelia a jako kvas přispívali k posvěcení světa jaksi z nitra, a tak především příkladem svého života, vírou, nadějí a láskou hlásali Krista druhým lidem. Jim tedy zvláště připadá úloha tak prozařovat a pořádat všechny časné záležitosti, s nimiž jsou v těsném styku, aby se vždycky dály a rozvíjely podle Krista a sloužily ke chvále Stvořitele a Vykupitele.“ (Věroučná konstituce II. vatikánského koncilu Lumen gentium, čl. 31.)

Tento popis místa laiků v církvi mne, laika, dlouho rozčiloval a lze říci, že i urážel. Chápala jsem ho takto: laici se mají zabývat časnými věcmi, čili to znamená, že ty „pořádné“ duchovní věci jsou jen pro kněze a řeholníky, my na ně nemáme a odstrkují nás od nich. Naším duchovním zkušenostem se nedá věřit a taky nejsou tak důležité, jako ty „kněžské a řeholní“. My svět duchovně nepozvedáme. Cítila jsem se méněcenně. Pak jsem ale po letech různých zkušeností dospěla k tomu, že tenhle můj pohled je hloupost a velké nepochopení.

Ono to totiž není vůbec jednoduché „prozařovat a pořádat všechny časné záležitosti.“ To, aby náš život ukazoval na Krista a aby svět fungoval podle Jeho řádu, je někdy tvrdá práce, i mučednictví, vyžadující velkou víru, lásku, naději a ostatní ctnosti.

Svůj duchovní život laika mohu pojmout špatně, když svou víru sice proklamuji, ale nežiji podle ní, nebo žiji její zkreslenou podobu. Tak třeba někdo je známým katolíkem, ale jeho starou maminku vozí do kostela cizí lidé. Jindy maminka, zbožná aktivistka, se zase stará o řadu lidí a věcí, ale její vlastní děti ji postrádají a připadá jim, že jsou vždy až na druhém místě. Těší mě „proprat“ při řeči pod záminkou starostlivosti se skrytým sebeuspokojením moje bližní, šířit pomluvy a přitom vydávat nenápadně na odiv svoje ctnosti. Ani mi nedojde, že tu něco nejde s evangeliem dohromady... Nosím na krku velký kříž či medailku a mám plná ústa lásky k lidem, ale nenamáhám se úplně obvykle poděkovat, neumím ocenit práci svého bližního nebo ji dokonce nabourávám pomluvami. I když takové jednání může a mívá své hlubší příčiny, které je ale v tom případě potřeba léčit, určitě takové nectnosti naše jednání velmi poznamenávají. A tak nakonec není pravda, že z našeho života, řečeno slovy koncilu, *prozařuje světlo víry a pořádá časné záležitosti a rozvíjí je podle Krista.*

Všechno to, co zmiňuje sv. Pavel (srov. 1 Kor 13, 4-6): být poctivý a pravdomluvný, nezávidět, nevychloubat se a nebýt domýšlivý, nejednat nečestně, nedat se vydráždit, nepočítat křivdy a neradovat se z neštěstí druhých, nenadávat pořád a být laskavý, odpouštět, mít naději, všimnout si maličkostí potřebných lidí, nepomlouvat, nepodezírat hned druhé ze špatných úmyslů, nezávidět a být spravedlivý, neponižovat druhé, nejednat ze sobeckých pohnutek,

mít k úctu k lidem a uznávat jejich dobrou práci, věnovat svůj čas nejen sobě a svým záležitostem, ale druhému, třeba ho jen vyslechnout, ale přijmout a neodsoudit, zkrátka svést v těchto věcech boj sám se sebou, a také snažit se navenek realizovat tam, kde žiji, byť se zdá, že oblast mého vlivu je malilinkatá, různé dobré křesťanské věci a postoje - to někdy může být hodně těžké. Je to možné jen s pomocí Boží milostí a vyžaduje to poznání Boha, dobrou znalost jeho slova, život v těsném spojení s Ním, někdy až život mystika. Když se o to ale snažíme, je to velké svědectví a věřte mi, že okolí ho dobře vidí. A pak se už nikdo nemůže vymlouvat, že žít podle víry mohou jen faráři a řeholnice, ale pro normální lidi to není, protože v běžném životě prostě to, co hlásá církev, nejde zachovávat... Když měníme sebe k obrazu Božímu, můžeme pak i měnit svět v lepší, příjemnější, klidnější místo. A k tomu zachovávání Božích přikázání, a zejména přikázání lásky, vede.

Nedomnívejme se povrchně, že poslání „*upravovat časné věci podle Boha*“ je záležitostí jen lidí vzdělaných, nebo těch, kdo dosáhli nějakého postavení a s ním vlivu na druhé. Už po léta mi příležitostně přichází na mysl (v nemocnicích, ve vlacích, ale i v církevních institucích a jinde), že jedno z nejdůležitějších povolání mají uklízečky. A co teprve kuchařky a dobří řemeslníci. Nebo rodiče! Samozřejmě nám vzápětí dochází, že stejně jsou na tom i ostatní lidé: umělci, podnikatelé, prodavačky, vědci, úředníci, lékaři, zemědělci, důchodci, sousedé, přátelé... Ti všichni mohou (a mají) každý svým - byť třeba na první pohled nenápadným - dílem přispívat k tomu, že život kolem nich bude mít v sobě ten řád, pokoj, důstojnost a krásu, jaké si přeje Bůh. Pak i ty věci a činnosti nejobyčejnější odhalují, co Bůh chce a jaký je, mohou být provázeny prostou radostí a láskou k němu.

II. vatikánský koncil nás moudře učí, že všichni křesťané, nejen kněží nebo řeholníci, mají každý podle svých podmínek účast na Kristově poslání a na poslání, které Bůh světil své církvi, aby ho ve světě plnila. Žádný křesťan tedy nemá jen nedůležitý nebo zanedbatelný úkol. Podívejme se na své životní poslání i na svou nynější životní situaci tímto pohledem, zkusme se v tom brát vážně! Papež František řekl: „*Být křesťany znamená žít a dosvědčovat víru v modlitbě, ve skutcích lásky, prosazováním spravedlnosti a konáním dobra.*“ Naše karmelitánské povolání nás k tomu přímo vede, vždyť našich charismatem je modlit se, poznávat Boha a vidět svět jeho očima. A z toho už vyplývá všechno ostatní...

(1. část)

Mešní pobožnosti jako inspirace k větší soustředěnosti při mši

P. Gorazd Cetkovský, O. Carm.

Opakovaně mne – někdy víc, někdy méně – zaměstnává myšlenka na to, jak dobře prožívat mši svatou. „Rok eucharistie“, vyhlášený našimi biskupy, to ještě umocnil. A tak – mimo jiné – když se mi příležitostně dostanou do rukou staré modlitební knížky nebo i starý katechismus, zkouším si nalistovat, co se tam k tomu píše. O několik objevů, které jsem takto v poslední době našel, se s vámi chci podělit.

Ty příslušné kapitoly bývají nadepsány *Modlitby ke mši svaté* nebo *Mešní pobožnost* a najdeme je asi v úplně každé katolické modlitební knize. *Mešní pobožnost* (v němčině Messandacht) byl přímo terminus technicus pro modlitby, které byly v modlitebních knihách nabízeny věřícím k tomu, aby se modlili během mše svaté – zatímco ji kněz sloužil.

Mladším z nás to může připadat nesmyslné, protože jsme dnes už padesát let zvyklí na to, že mše:

- je společná modlitba všech – kněze stejně jako nás ostatních,
- i když něco při mši recituje jen kněz sám, modlí se to většinou nahlas a říká to i za nás nebo pro nás či dokonce k nám (v tom případě na to pak my odpovídáme),
- mše probíhá v jazyce, kterému rozumíme.

Takže zbožnost, ale už i obyčejná společenská slušnost vyžadují, abychom se na průběh mše soustředili a náležitě se do něj zapojovali. Ani by nás už nenapadlo, že by tomuto všemu, co jsem v několika bodech zmínil, mohlo být jinak. A proto se díváme a při pohledu do starých kostelních „knížek“¹ nechápeme, jak by se člověk při mši měl modlit nějaké své modlitbičky, nějakou Mešní pobožnost. Ba dokonce že k tomu byl – chce-li se mše účastnit zbožně – pobízen! Abychom tomu porozuměli, je třeba se alespoň krátce podívat zpět do dějin liturgie, jakými proměnami slavení mše prošlo.²

1 Uvědomuji si, že na moravském venkově dříve slovo „knížky“ se samozřejmostí označovalo knížky modlitební, „kostelní“ (protože je lidé s sebou nosili do kostela). Z toho je patrné, že to byla jediná literatura, kterou lidé doma měli. Stačilo proto říkat „knížky“ (bez bližšího upřesnění) a všichni věděli, jaké jsou tím míněny.

2 Informace o dějinách mešní liturgie jsem v tomto článku čerpal z knihy: J. A. Jungmann, *Der Gottesdienst der Kirche*, Innsbruck 1962.

Jak tomu bylo při eucharistii zpočátku

Na samém počátku slavil Pán Ježíš s učedníky velikonoční večeři – způsobem u židů obvyklým, ovšem vložil do ní nový obsah. Pak se křesťané scházeli – především v neděli – v soukromých domech k modlitbě, při které po čtení z Písma biskup pronášel díkůvzdání (řecky *eucharistia*) a lámal „*jeden chléb, pokrm věčného života*“ (sv. Ignác z Antiochie). Teprve později vznikly skutečné kostely, bohoslužba nabyla na bohatosti co do modliteb, gest, liturgických oděvů, zvyklostí aj. Historikové přitom potvrzují, že liturgie církve jak na západě tak v zemích křesťanského Východu byla od svých počátků modlitbou celého shromážděného společenství.

A také to na ní bylo patrné. Výzvy celebranta jako: „*Pán s vámi*,“ nebo: „*Vzhůru srdce*,“ každý z přítomných vztahoval na sebe a hlasitě na ně odpovídal. Kněz pronášel modlitby v množném čísle, říkal je jménem všech přítomných. Sv. Jeroným (zemřel asi r. 420) píše, že odpověď: „*Amen*,“ duní v římských bazilikách jako hrom z nebe... Jinou formou spoluúčasti lidu byly odpovědi na litanie a přímlyvy (z římské liturgie následně obojí vymizelo,³ z východních liturgií ne). Tedy nikdo nebyl nezúčastněným pozorovatelem. Věřící přinášeli v průvodu své dary, eucharistii přijímali všichni. Biblická čtení a promluva srozumitelně zaznívaly ke všem a byly účinnou katechezí. Čtení četli lektoři, odpověď žalmu pronášeli všichni přítomní. Stejně i zpěvy, označované jako tzv. mešní ordinarium: Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus Dei. Později přibýlo i Credo.

Od 6. či 7. století byla eucharistie obohacena o jiný trojí zpěv (zpravidla žalmu) a modlitbu. Totiž při vstupu celebranta s asistencí, při přinášení chleba a vína a při svatém přijímání. Všechny tři tyto části bohoslužby byly spojeny s pohybem zúčastněných po liturgickém prostoru a nějakou chvíli trvaly, proto na tato místa obřadu byly vloženy zpěvy (snadno uzpůsobitelné co do délky), po nichž následovala výzva k modlitbě, pak chvíle ticha a na závěr krátká modlitba celebranta. Chvíle ticha byla mnohdy spojená s pokleknutím na obě kolena a během ní každý v tichu přednášel Bohu svou osobní modlitbu. Při tom všem byli tedy všichni přítomní pořád aktivně zapojeni.

Jak se vytvořilo „tlusté sklo“

V raném středověku ovšem kromě slavení eucharistie celou církevní obcí se stále častěji slavila eucharistie také soukromě, např. v domácí kapli. Důvod k tomu byl různý: osobní zbožnost biskupa či kněze, v klášteřích rostoucí počet mnichů s kněžským svěcením (a koncelebrace, jak ji známe dnes, tehdy nebyla), prosazující se každodenní sloužení mše každým knězem (souvisějící i se zaváděním celibátu), ale zvláště: pojmání mše jako prosebné mod-

3 Kromě Kyrie a v Gloria tří litaniových veršů: „*Ty, který...*“

litby, obětované na konkrétní úmysl jednotlivce či rodiny nebo za jednotlivé zemřelé. Zpočátku se i takové soukromé eucharistie účastnil aspoň úzký okruh věřících, od 6. století už často jen kněz s ministrantem nebo i docela sám. V kostelích se ke sloužení takových privátních mší začaly budovat postranní oltáře. Takto sloužená eucharistie byla nazvána „tichá mše“ (missa lecta), protože probíhala beze zpěvu, narozdíl od slavení se společenstvím věřících, které mělo dvojí podobu: „zpívaná mše“ (missa cantata) nebo - často pontifikální - „slavná mše“ (missa solemnis). Někdy kolem roku 800 se oltář přisunul blíž ke stěně kostela a kněz či biskup od té doby celebrou mši zády k lidu. A když mše byla nyní považována i za soukromou pobožnost, pak zatímco doposud kněz těm částem mše, které přednášel někdo jiný (lektor, zpěváci), prostě naslouchal, nyní si úplně vše paralelně sám pro sebe četl. Jak při mši soukromé, tak veřejné. Ruku v ruce s tím proto tehdy vznikl nový typ liturgické knihy, tzv. misál, obsahující naprosto všechny texty, kterých při bohoslužbě bylo třeba. Tak si kněz nadále vystačil i sám.

Zároveň od ranného středověku přestaly být aklamace lidu pronášeny celým shromážděním. Byly totiž zpívány a jejich nápěvy byly hudebně stále náročnější (chorální melodie, později polyfonie), takže je zpívala již jen schola nebo později pěvecký sbor. Ostatní lid na to nestačil a umlkl. Ostatně slovo chorál pochází od slova chór (kněžiště), což dobře ukazuje, že šlo o zpěvy zpívané těmi, kdo byli v chóru kostela a tvořili sbor zpěváků. Nadto vše zůstávalo v latinském jazyce. Taková liturgie byla krásná, ale náročná a stále méně dostupná porozumění ze strany všech.

Mnohdy se ovšem asi nedařilo připravit ji tak, aby opravdu krásy dosáhla. A byla dlouhá, přeci jen působila únavně a pro svou nesrozumitelnost zůstávala pro většinu věřících „zapečetěnou knihou“. Ani alegorické výklady mše (o kterých se teprve zmíníme) tu mnoho nezachránily. Přeci jen byly pouhou náhražkou a postupně ztrácely na oblibě.

A tak už to zůstalo na dlouho

Pro úplnost krátce dodejme: ani obrodné proudy v církvi na počátku novověku, tedy v 16. století (mezi které patřila mimo jiné i tereziánská reforma Karmelu), vzniklou průrvu mezi duchovenstvem a ostatním lidem při mši svaté neodstranily. Ani nemohly, to už bylo v silách pouze nejvyšší autority v církvi – papežů. Ony se vydaly jinou cestou. Nové řeholní řády liturgii co možná zjednodušily a zkrátily (o jezuitách prý tehdy platilo: „Jezuita nezpívá“), přednost daly tomu, aby se kněz pomodlil mši svatou „tichou“ (zvenčí viděno: víceméně sám pro sebe) a lidé se mezitím také modlili – tak jak toho oni byli schopni.

Další staletí už na římské mešní liturgii nezměnila v podstatě nic. A tak až do 20. století vypadala mše svatá tak, že:

- liturgie byla latinská, i když v Evropě už všichni mluvili národními jazyky;
- celebrant četl vše sám, odpovídal mu jen ministrant; a omluvně se to ospravedlňovalo, např. Schallerův misálek⁴ vysvětluje, že po výzvě kněze: Dominus vobiscum (Pán s vámi), „*Lid mu pak ústy přísluhujících odpovídá: Et cum...*“ nebo jindy: „*ministrant tlumočí odpověď přítomného lidu...*“;
- bohoslužbu oběti celebrou kněz zády k lidu;
- eucharistickou modlitbu (tzv. mešní kánon) četl potichu, včetně slov při proměňování.

Mši tedy opravdu dobře sledovat mohl jen kněz, ostatní od ní zůstávali v jisté izolaci: viděli a slyšeli z ní málo, nerozuměli... Mezi knězem a ostatními věřícími se postupně vytvořilo (když si vypůjčíme příměr a výraz, které jsme používali v dětství) „tlusté sklo“.

Na co můžeme být hrdí: Cyril a Metoděj byli opačného ražení

Všimněte si: zrovna v době, kdy v západní Evropě vývoj liturgie aktivní účast věřících na mši ochromil a vyhradil ji kněžím, na Velké Moravě sv. Cyril a Metoděj překládají liturgické texty do staroslověnštiny, aby byla mše srozumitelná pro všechny přítomné a mohli se jí účastnit tak, že liturgii sledují a rozumějí ji.

Protože ovšem na Západě byla následně prosazena liturgie karolinská (a zbytky staroslověnské liturgie byly postupně u nás potlačeny), vyvstala laickým věřícím, když přicházeli na mši, potíže, jak a co se při ní modlit. Kněz si vystačil se svým misálem a věřící museli hledat, co zatím „budou dělat“ oni...

Co tedy při mši dělat?

Tato otázka doléhala v kostele na věřící nejen v průběhu bohoslužby oběti, kterou kněz recitoval tiše, ale také (když latině nerozuměli) během čtení z Písma a ostatních modliteb a zpěvů.

P. Čala tuto svízele v roce 1941 popisuje s kusem kazatelského patosu, nicméně bezesporu přiléhavě:

„Kdo si všimne v neděli chování věřících při mši svaté ať v městě nebo na vesnici, uvidí, že mnozí z nich mají dlouhou chvíli; nevědí, čím by se tu půlhodinku zaměstnali, netrpělivě čekají na konec. Jiní jdou do kostela, aby si po-

4 Římský misál, přeložil a poznámkami liturgickými opatřil P. Marian Schaller, 4. vydání, Praha 1947, str. 495 a 502.

sllechli nějaký krásný zpěv. Jiní listují v modlitební knížce anebo odřtkávají třebaš litanii k sv. Josefu nebo modlitby za úrodu atd.“⁵

Způsobů, jak se během mše modlit, bylo tedy praktikováno několik:

- 1) naslouchat liturgické hudbě a vnímat prostředí chrámu,
- 2) modlit se růženec, litanie či jakékoli jiné modlitby;
- 3) připravovat se na svaté přijímání (pokud k němu dotýčný měl přistoupit);
- 4) modlit se modlitby, které se snažily i přes ono „tlusté sklo“ udržet na mši přeče jen nějakou návaznost – těm se právě dostalo označení *mešní pobožnost*.

Jestliže autoři *mešních pobožností* usilovali o to ctít obsah mše svaté, bylo důležité, jak jí rozuměli. Přiznejme si, že nám samým by možná způsobilo horké chvíle, kdyby se nás někdo zeptal: „Oč vlastně při mši jde?“ A kdybychom přitom věděli, že odpověď musí být výstižná a přitom co možná krátká a srozumitelná... Zároveň by nám ovšem taková horká chvíle hodně přinesla. Byť třebaš jen tím způsobem, že bychom si až příliš dobře zapamatovali svou nespokojivou odpověď a následně si dohledávali důkladnější informace...

V kostelních „knížkách“ bývalo obvykle nejdřív krátké poučení, co mše svatá je, a pak různé *mešní pobožnosti*. Některé z nich a tedy různé způsoby, jak se při mši svaté dříve lidé snažili modlit, i když ji nemohli dostatečně sledovat a nerozuměli jí, bych nám rád představil.

První způsob: vidět ve mši svaté alegorii dějin spásy

Jedním pokusem, jak odcizení mezi děním u oltáře a věřícími v kostele překlenout, bylo úsilí dát tomu, co věřící ze mše svaté viděli a slyšeli, alegorický výklad. Průkopníkem v tomto směru byl biskup Amalar z Metz († kolem roku 850), jehož výklad byl zhruba takovýto:

Zpěv, který sbor zpívá při příchodu kněze k oltáři, naznačuje hlas proroků, kteří zvěstovali příchod Vykupitele. Zpěv Sláva na výsostech Bohu znamená zpěv andělů při narození Spasitele. Následující modlitba kněze (uvedená výzvou: Modleme se) poukazuje na první Ježíšovo vystoupení před veřejnost – v jeruzalémském chrámě ve dvanácti letech. Epištola (čtení z Písma) představuje kázání Jana Křtitele, při čtení evangelia promlouvá pak Ježíš sám. Přinášení obětních darů věřícími naznačuje uvítání Páně jásajícími zástupy při jeho vjezdu do Jeruzaléma. Následující tiché modlitby kněze a eucharistická modlitba znamenají umučení a smrt Páně. Pozdvihování Těla a Krve Páně a jejich znovupoložení na oltář ukazují sněti Ježíšova těla z kříže. Když kněz vkládá část proměněné hostie do kalicha, toto spojení Pánova Těla a Krve symbolizuje jeho vzkříšení. Svaté přijímání představuje setkávání Zmrtvýchvstalé-

5 A. Čala, *Mše svatá*, Olomouc 1941, str. 7.

ho Pána s učedníky a jeho společné jídlo s nimi. Modlitba požehnání znamená loučení Pána s nimi před jeho nanebevstoupením - odchodem k Otcí.

Tento alegorický výklad zůstal mezi zbožnými věřícími živý po staletí. Například i výtečný zpěvník brněnské diecéze z r. 1911 *Cesta k věčné spáse* uvádí u písně č. 287 nadpis: *Mše svatá je stručným životopisem Ježíše Krista*. A o textu písně udává: *dle výkladu Bellarminova*,⁶ nicméně tu poznáváme výklad Amalarův: sloka ke Kyrie zmiňuje očekávání praotců a proroků ve Starém zákoně, sloka ke Gloria se odvolává na Kristovo narození, sloka k epištola a graduale pak na Jana Křtitele a jeho kázání u Jordánu atd.

Také obsáhlá modlitební kniha *Ve šlépějích Neposkrvněné*,⁷ kterou sestavil jezuita P. Konrád Maria Kubeš, uvádí jako první mešní pobožnost velmi důkladný alegorický výklad mše, shodující se v mnohém s výkladem Amalarovým. Zajímavý je nadpis této mešní pobožnosti: „*Eucharistie náhradou za ztracený ráj*.“

Tímto způsobem měli věřící při jednotlivých částech mše svaté (aniž by vadilo, že jim příliš nerozumějí) rozjímat chronologicky o událostech z dějin spásy.

Druhý způsob: rozjímat o umučení Pána Ježíše

Tuto *mešní pobožnost* jsem našel ve staré modlitební knize *Misionární knížka* (přesněji v jejím 11. vydání z roku 1925), která mne vlastně k promýšlení celého tohoto tématu a k sepsání článku podnítila. Vydali ji tehdy (jak vidíte, postupně v řadě vydání) čeští redemptoristé, tedy řeholníci, kteří se ve své apoštolské práci zaměřovali na duchovní obnovu - takzvané lidové misie. Tato mešní pobožnost je v knize uvedena slovy:

Kristus Pán ustanovil nejsvětější oběť mše svaté, aby byla ustavičnou památkou lásky, kterou nám projevil svým přehořkým utrpením a svou smrtí na kříži. Vzpomínejme tedy při mši svaté na bolesti a smrt Páně, jak nám to důtklivě klade na srdce sv. Pavel, an dí: „*Kolikrátkoli budete tento chléb jísti a kalich pítí, smrt Páně budete zvěstovati, dokavadž nepřijde*.“ (1 Kor 11,26.)

A následuje sedm krátkých úvah o umučení Páně, vybraných ze spisů zakladatele redemptoristů, sv. Alfonse z Liguori (1696-1787). Mají věřícím posloužit k modlitbě postupně při jednotlivých částech mše. Každá ze sedmi částí je tvořena krátkým textem k rozjímání (někdy úryvkem z Písma) a pak modlitbou, která se v podobě přímé řeči obrací na Boha nebo Ježíše. Ke třem vrcholným chvílím v průběhu mše svaté není uvedeno rozjímání, ale pouze samotná modlitba.

6 Sv. Robert Bellarmin (1542-1621), jezuita, teolog a kardinál, byl důležitou osobností své doby. V roce 1931 byl prohlášen učitelem církve.

7 Konrád M. Kubeš, *Ve šlépějích Neposkrvněné*, Praha 1947, str. 54-61.

Celkové schéma je tedy takovéto:

Od počátku mše až do Gloria
Od Gloria až k obětování

Pán Ježíš na hoře Olivetské
Pán Ježíš krutě bičován

Obětování

(krátká modlitba)

Od obětování až k Sanktus
Od Sanktus až k pozdvihování

Pán Ježíš trním korunován
Pán Ježíš nese kříž na horu Kalvarii

Pozdvihování

(krátká modlitba)

Od pozdvihování až k Pater noster
Od Pater noster až k sv. přijímání

Pán Ježíš trpí na kříži
Pán Ježíš umírá na kříži

Sv. přijímání

(modlitba)

(zbytek bohoslužby)

Pán Ježíš mrtev na kříži

Zaměření pozornosti na Kristovo utrpení souviselo s pohledem na mši svatou, zdůrazněným učením tridentského koncilu: „*je to táž oběť, která byla přinesena na Kalvárii, protože je tu týž kněz a týž obětní dar, Ježíš Kristus.*“⁸ Ve stejném duchu například promlouvá svým jadrným a nabádavým stylem i katechismus dr. Tomáška (pozdějšího kardinála): „*Když jdeš na mši svatou, je to zrovna tak, jako bys šel na Kalvarii pod kříž, na kterém umírá za tebe Pán Ježíš. (...) Ať se nikdy svým chováním při mši svaté nepodobáš vojákům a židům pod křížem. Měj při mši svaté podobnou úctu, zbožnost a lásku, jakou měla pod křížem Panna Maria, apoštol svatý Jan, svatá Maří Magdaléna a ostatní zbožné ženy.*“⁹

Dovedeme si představit, že taková modlitba našim předkům, kteří tíhu životních úzkostí a fyzickou bolest dobře znali z vlastní zkušenosti a kteří Pána Ježíše zbožně milovali, byla blízká a drahá. Bezpochyby šlo o zbožnou a působivou modlitbu. Ovšem porozumění jednotlivým částem mše je v ní obsaženo nepatrně, právě tak jako spojení s nimi.

8 A. Čala, *Mše svatá*, str. 11.

9 F. Tomášek, *Katechismus katolického náboženství*, Praha 1955, kap. 45.

ČASOPIS PRO DUCHOVNÍ ŽIVOT

Vydává Českomoravská generální delegatura řádu karmelitánů v Kostelním Vydří.

Odpovědný redaktor P. Gorazd Cetkovský O.Carm.

ISSN - KARMEL 1210 - 499X

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j. zn.: P - 1911 / 97 ze dne 9. dubna 1997.

Evidenční číslo: MK ČR E 13791

Starší čísla časopisu najdete na www.karmel.cz